

Noord-Brabantse Federatie van Schuttersgilden

Daor hedde de Guld

NBFS Lesprogramma

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave lesbrief

INLEIDING.....	3
Gilden zijn er altijd geweest.....	3
Een gilde.....	4
Ambachtsgilden.....	4
Schuttersgilden.....	4
Hervorming en de tachtigjarige oorlog.....	5
Opdracht 1:.....	6
Kleur deze kleurplaat in.....	6
Beschermeiligen.....	7
Opdracht 2.....	8
Welke gildes zijn er bij jullie in het dorp of stad?.....	8
KERMIS.....	9
Kermis en de schuttersgilden.....	9
Gildefeest.....	11
Schieten.....	11
Opdracht 3.....	11
Welke schietwapens herken je op de foto's.....	11
De Koning.....	11
De Keizer.....	12
Opdracht 4.....	13
Vendelgroet.....	14
Vendelen.....	15
Tamboer.....	16
Opdracht 5.....	17
Oefen een Vendelslag of sla de trom.....	17
AFSLUITING.....	18

INLEIDING

Gilden zijn er altijd geweest

Als we de betekenis van het woord Gilde nagaan, komen wij terecht bij de oude Germanen, natuurmensen die sterke onderlinge banden onderhielden en het meest genoten van goed eten en drinken. Gilde was vroeger een offer die later als maaltijden gezelschap te boeken in ging. Later kregen ze de naam stamgilden, voorlopers van de eerste buurt- en feestgilden.

De naam Gilde is ook afgeleid van het Saksische woord voor betalen of opbrengst van gildeleden werd verwacht dat ze bijdroegen aan de collectieve financiën.

In de middeleeuwen is gilde de aanduiding geworden van de toen geldende organisatievorm van groeperingen binnen een gemeenschap. Steeds zijn er een gezamenlijk doel, een centrale kas (penningmeester, Overheden) met verplichte bijdrage (contributie) van elk lid, binding aan de religie, regelmatig teermalen en aandacht voor de doden. Deze gilden zijn zelfstandig, maar zij tonen wel een vrijwillig aangenomen ondergeschiktheid aan de Overheid.

De term Gildebroeder wijst erop dat de eigen broederschap wordt beschermd met uitsluiting van anderen: men moest elkaar helpen en bijstaan in die tijd. Gilde kreeg een andere betekenis in die tijd denk aan: werken, handel en koopmanschap, kunst beoefenen, dichten, handhaven, verzorgen van zieken etc. etc.. Alle gilden moesten dienstbaar zijn aan de gemeenschap, waarvan zij deel uitmaken. Zo waren er ook Kerkelijke broederschappen, maar ook burens- en buurtgilden, meigilden, kermisgilden, optochtgilden etc. etc..

De oudste schuttersgilden ontstaat pas eind 13de eeuw, na de Kruistochten, vooral in de streken Brabant en Vlaanderen. Een gilde wordt pas officieel erkent als er een Caert aanwezig is. De Caert is de stichtingsacte en die tevens het eerste reglement bevat. De eerste caerten zijn verleend aan kruisbooggilden van

St. Joris en later handbooggilden van St. Sebastiaan en sinds de 16de eeuw aan Kolveniersgilden, die explosiegeweren hanteerden.

De eerste religieuze broederschappen vormden zich al in de 11de eeuw in Noord-Frankrijk en de zuidelijke Nederlanden, deze zijn dus ouder dan de schuttersgilden die pas de 13de eeuw ontstonden.

Een gilde

Benoem voorbeelden van gildes aan het begin van het hoofdstuk en voorbeelden van steden bij het stukje middeleeuwen. Je zou dit hoofdstuk eventueel kunnen koppelen aan 'Kruistocht in spijkerbroek'. Een hele leuke eindopdracht!

Bron: Geschiedenis Eindhoven Ambachtsgilde tijdens een historische optocht in Helmond in 1922

Denk aan de Gilden:

Ambachtsgilden

Ontstaan in de 13de eeuw vanwege de ontwikkeling van de steden. Dit was een select gezelschap, niet iedereen kon zich aansluiten. Dit om de kwaliteit te behouden en aantal ambachtslieden beperkt te houden.

Schuttersgilden

(Schutterij van ambachtsgilden)

13de en 14de eeuw, dit vanwege de ontwikkeling van poortorens en de stenen omwalling (stadsmuur), deze moesten bemand worden en deze werden toen verdedigd met de voetboog (handboog was minder effectief). Deze bewapende burgerwachten werden dus ingezet voor de poortorens, om de orde te handhaven en branden te blussen. Deze schuttersgilden waren strak

georganiseerd en hadden een semi-militair karakter. In de 15de en 16de eeuw nam de militaire betekenis af.

Gilden waren er ter ere Gods, ter bescherming van het dorp en kerk, en ter opluistering van kerkelijke en wereldlijke feestelijkheden.

Hervorming en de tachtigjarige oorlog

1566 verstrekkende gevolgen voor vele gilden heeft. De beeldenstorm brak uit in Steenvoorde. In slechts enkele weken werden er kerken in West Vlaanderen door dit ruwe geweld getroffen. Dit duurde tot 15 mei 1648. De vrede werd getekend in Munster. Met de komst van de Franse revolutie in de 18de eeuw zijn wederom vele gilden ten onder gegaan. Bezittingen van gilden werden verbeurd verklaard en verkocht.

Afbeelding 1 Nachtwacht

Bron: Rijksmuseum, 2022

Opdracht 1:

Kleur deze kleurplaat in

Benoem de figuren aan de hand van de functies binnen het Gilde.

Beschermheiligen

Een **beschermheilige**, ook wel **patroonheilige** of **schutspatroon** genoemd. In de Katholieke Kerk een heilige of een engel die wordt beschouwd en vereerd als beschermer van een stad, land, kerk, voorwerp, gilde, beroepsgroep of individu. De beschermheilige kan in geval van ziekte of andere noden worden aangeropen. Hij of zij kan ook de heilige zijn van wie men bij het doopsel de naam ontvangt.

Voorbeelden zijn:

Sint Joris	Sint Franciscus	
Sint SebaSintiaan	Sint Urbanus	
Sint Catherina	Sint Luca	
Sint Barbara	Sint Severinus	
Sint Nicolaas	Sint Ambrosius	
Sint Huberts	Sint Anna	Etc. etc..

Opdracht 2

Welke gildes zijn er bij jullie in het dorp of stad?

Welke patroon heilige hebben deze gildes?

Welke ambacht zou dit gilde dan vertegenwoordigen?

De vragen over de verschillende heiligen zouden ook via Kahoot kunnen worden gesteld. Kahoot is een quiz via internet, die je zelf kunt maken, waarbij je met de mobiele telefoon antwoord moet geven. De antwoorden staan in een kleur weergegeven en de kinderen moeten de juiste kleur op hun telefoon aanklikken. Je zou ook een quiz kunnen maken waarbij de telefoon niet nodig is. Je kunt dan gebruik maken van de kleuren die bij Kahoot worden gebruikt. De kinderen moeten dan de kleur met het goede antwoord omhoog houden.

(<https://kahoot.com/welcomeback/>).

Er zijn natuurlijk nog andere varianten te bedenken om er een quiz van te maken.

KERMIS

Kermis en de schuttersgilden

Een keer per jaar was er kermis in het dorp. Een deel van de attracties stond op de Heuvel. Daarnaast stonden er ook nog kramen in de Stationsstraat en de Terborghstraat. In de kermistijd was dansen onder de bevolking ook erg populair. De pastoor had het dansen tijdens de kermis niet verboden, wat in andere plaatsen vaak wel het geval was.

Een van de bekendste danszalen in begin 20e eeuw in Geldrop was die van de weduwe Van Dijk, die zich op de hoek van de Heuvel met de Langstraat bevond. Slechts tijdens de kermis en andere feesten konden de Geldropenaren zich ontspannen. De arbeiders keken het hele jaar uit naar deze week en spaarde hiervoor, door middel van een spaarkas in de herberg. De fabrieken waren in Geldrop dan meestal gesloten.

De arbeiders verbleven op deze dagen zo'n beetje de hele dag in de herberg. Veel mannen hadden aan het gespaarde kermisgeld niet genoeg, waardoor er ook nog veel op de pof werd gedaan. Het drankmisbruik was in die tijd van armoede erg groot!

De kermis werd geopend door het Geldropse St. Catharina- en Barbaragilde en het St. Jorisgilde. De kermis was voor de gilden de belangrijkste activiteit. De tamboer van het gilde trok op de zaterdag tijdens de kermis door het dorp om de kermis aan te kondigen. Om de drie jaar kreeg het gilde een nieuwe

Bron: St Joris Gilde, Asten, juli 2023

koning bij het koning schieten, wat op kermisdinsdag plaatsvond. In een van de schilden was ook weer de textielnijverheid zichtbaar.

In de 19e eeuw vond het schieten van het gilde midden op de Heuvel plaats.
(bron: Geldrop/Mierlo)

Zorg dat er eerst een inleiding is voor het onderwerp dan de tekst en daarna de vragen. Bij de eerste opdracht kun je een hedendaagse foto pakken en de verschillen bespreken. Op blz. 15 staan de getallen niet op de goede plek. De vraag en opdracht staan op verschillende bladzijdes dat is niet handig.

Bron: P. Breugel, kermis, 1616

Gildefeest

Een **schuttersfeest** of **gildefeest** is een jaarlijks terugkerend feestelijk volksvermaak van een plaatselijke schutterij of schuttersgilde. Tijdens een gildefeest is er een optocht en zijn er diverse wedstrijden, zoals vendelen, trommelen, bazuin blazen, geweerschieten, ringsteken, kruisboog, voetboog, balansboog, compositieboog, standaardrijden, tentoonstelling, Koning van het Landjuweel of Keizer van het Landjuweel dit om in de prijzen te vallen. Je ontvangt dan prijzenilver.

Schieten

Je kunt hierbij de kinderen afbeeldingen laten zien en ze aan de hand van afbeeldingen de opdrachten laten maken. Dit via de PPTX of Canva.

Opdracht 3

Welke schietwapens herken je op de foto's

(Kahoot inrichten)

De Koning

De winnaar van de schutterswedstrijd wordt de (schutters-) koning genoemd. Hij wordt geëerd nadat hij gewonnen heeft; dit gaat ook weer met veel ceremonieel gepaard. In veel gevallen mag hij het schutterszilver dragen. Elke koning laat een zilveren schild maken, waarop zijn naam, de naam van schutterij / -gilde en het jaar van zijn koningschap staan. Meestal wordt in het ontwerp iets persoonlijks toegevoegd, zoals een afbeelding of term die verwijst naar het beroep, familienaam of de functie binnen de schutterij. In de loop der jaren zijn dus vele schilden gemaakt en die worden gedragen door de huidige koning.

De precieze rechten en plichten verschillen ook. In het ene geval zijn er nauwelijks voorrechten en verplichtingen, in andere gevallen zijn dit er veel. Zo moeten sommige koningen een eed van trouw afleggen en worden automatisch bestuurslid (voor dat jaar of blijvend).

De Keizer

Mocht een gildebroeder driemaal achtereen koning schieten dan is hij levenslang Keizer. Eigenlijk zou hij voor de duur van zijn leven bezit mogen nemen van het gilde en alle bezittingen, de gildeschat. Het gilde koopt dat recht af door de Keizer een kostbaar draagteken, bestaande uit drie zilveren vogels te schenken, dat hij overigens na zijn dood aan het gilde nalaat.

Opdracht 4

Bron Omroep Brabant, 2016

Welk beroep beoefende de Koning van het Gilde Sint Sebastiaan uit Oss?

1. Uit welk jaar is dit schild?
2. Ontwerp een Koningsschild!

Vendelgroet

De vendel- of vaandelgroet wordt o.a. gebracht tijdens het "lang zal ze leven", waarbij alle vendeliers op een rij (in één gelid" staan) en het vaandel gepresenteerd wordt en driemaal naar beneden wordt geneigd. Het is een eer het vaandel (vendel) te mogen dragen en zwaaien.

Het Vaandel

Als het gilde uitrukt, zal het altijd worden voorafgegaan door de Vaandrig met het vaandel. Een gilde wordt altijd als eerste herkend aan het vaandel

Het vaandel vertegenwoordigt de waardigheid van het gilde. Het vaandel mag nooit de grond raken. Het vaandel wordt alleen over de grond gedrapeerd voor betreding door:

- De nieuwe Koning van het Gilde
- Het hoogste geestelijke gezag
- Het hoogste wereldlijke gezag

Bron: St

Huberts Gilde te Leur

Vendelen

Vendelen is dus een bezigheid wanneer het vendel door bekwame, kundige handen gezwaaid wordt. Er ontstaat dan een spel van meer dan plezier alleen, maar ook van toegewijde eerbied. In oude tijden hebben schuttersgilden hun kerken en dorpen beschermd tegen stropende bendes en huurlegers die de dorpen platbranden en de kerk beroofden. De gildebroeders beschermden wat hun het dierbaarst was: outer en herd. En als dan het gevaar voorbij was, sloegen zij met hun vendels een gebed om zich heen, omdat zij zo meer konden zeggen dan in woorden uit te drukken. En zo heeft eeuwen lang het vendelzwaaien haar waarde behouden als meer dan alleen een traditionele betekenis

Bij het vendelen maakt men een onderscheid tussen klassiek en acrobatisch vendelen, dit laatste ook wel solo vendelen genoemd.

Klassiek vendelen

Als de landvorst de schutters van de diverse steden opriep, dienden zij zich op een centrale plaats te verzamelen. Elke schuttersgroep voerde zijn eigen vaandel en vendels mee. Het is vrijwel zeker dat bij de aankomst de vendels neigden voor stedelijke overheden en landvorst, bij wie de schutters zich present meldden. Het is zeer waarschijnlijk dat uit het neigen en zwaaien van de vendels het huidige vendelen is voortgekomen, temeer omdat nu doorgaans gevendeld wordt wanneer de schutterskoning aanwezig is; de zogenoemde vendelhulde.

Acrobatisch vendelen

Zoals in oertijden als in de late middeleeuwen werden tijdens de krijgsverrichtingen de vendels van het leger en zijn onderdelen meegevoerd. Deze vendels mochten nimmer ter aarde zenken: zij mochten de grond niet raken.

De drager, al werd hij ook gewond, diende te zorgen dat het vaandel steeds boven de hoofden van de strijders zichtbaar bleef. Was de drager dodelijk gewond, dan moest een makker het vaandel overnemen, dit vaandel werd ten koste van alles tot het laatste verdedigd.

Als men het acrobatisch vendelen van tegenwoordig bekijkt, kan men zich voorstellen hoe een vendelier, gewond, zich kronkelt en wentelt om toch het vaandel boven te houden. Soms wordt het vendel nog hoog in de lucht geworpen om daarna te worden opgevangen. Wellicht beeldt dit uit het overdragen van het vendel, door een dodelijk gewonde, aan zijn strijdmakker.

Tamboer

Tamboers geven met tromgeroffel aan dat het gilde er aan komt. Zij geven het ritme aan dat geslagen wordt. Een schuttersgilde heeft een ander tempo dan een fanfare of slagwerk groep, een gilde "**gaat**" met een snelheid van 90 slagen per minuut terwijl een fanfare of slagwerkgroep met 120 slagen per minuut **marcheert**. Diverse gildes bezitten soms senior gildetrommen en of junior gildetrommen.

De gildetrom is uitgevoerd in koper met aan de boven- en onderzijde een houten rand. Door de houten randen is een nylon koord gevlochten dat lossier of strakker gespannen kan worden door de leren schuiven aan te trekken of los te laten. Hiermee wordt een gildetrom gestemd. Een gildetrom heeft vier snaren gemaakt van kattendarmen waardoor het geluid ver draagt. Je kunt een schuttersgilde dus van verre horen aankomen.

De hoogte van de gildetrom moet minimaal 40 centimeter (inclusief houten randen) hoog zijn en de diameter van het trommelvel moet minimaal 40 cm bedragen (voorschriften van de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden (NBFS)). Een gildetrom wordt bespeeld met zware houten trommelslaggers (stokken) wat roffelen op een gildetrom tot echte kunst verheft.

Opdracht 5

Oefen een Vendelslag of sla de trom.

AFSLUITING

Wij hopen u hiermee inzicht te hebben gegeven om op een andere manier te kijken naar het lesmateriaal van 'daor hede de guld'. De opmerkingen en verbeterpunten moeten beschouwd worden als hulpmiddel voor het verbeteren en moderniseren van het lesmateriaal, met mogelijkheden en middelen welke in de hedendaagse manier van lesgeven gebruikt worden.

Het rapport is een mening van ons als commissie en hopen u hierbij te helpen aan de verbetering van het lesmateriaal. Mochten er nog vragen of onduidelijkheden zijn, of als u in de toekomst nog beroep op ons wilt doen of onze expertise voor het verbeteren van het lesmateriaal dan kunt u ons altijd benaderen.

Klankbordgroep

Noord-Brabantse Federatie van Schuttersgilden

Email: fcklankbordgroep@nbfs.nl

www.nbfs.nl